

Accountantsverslag 2012

Gemeente Sittard-Geleen

4 juni 2013

Deloitte Accountants B.V.
Amerikalaan 110
6199 AE Maastricht Airport
Postbus 1864
6201 BW Maastricht
Nederland

Tel: 088 288 2888
Fax: 088 288 9904
www.deloitte.nl

Aan de leden van de gemeenteraad en het college
van de gemeente Sittard-Geleen

T.a.v. de heer J. Vis, griffier

Postbus 18

6130 AA SITTARD

Onderwerp

Accountantsverslag 2012 gemeente Sittard-Geleen

Datum

4 juni 2013

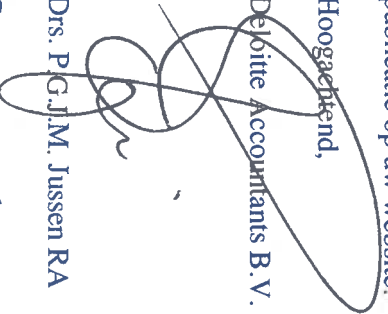
Geachte leden van de gemeenteraad,

Hierbij ontvangt u ons accountantsverslag over het boekjaar 2012. Daarin zijn onze belangrijkste controlebevindingen samengevat. Voorts treft u een analyse aan van de ontwikkelingen in uw vermogen en resultaat.

De jaarrekening is opgesteld onder verantwoordelijkheid van het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Sittard-Geleen. In overeenstemming met uw opdracht hebben wij hebben de jaarrekening 2012 gecontroleerd. Bij deze jaarrekening hebben wij op 4 juni 2013 een goedkeurende controleverklaring verstrekt voor zowel getrouwheid als rechtmatigheid.

Wij maken u erop attent dat voor dit accountantsverslag een beperkte verspreidingskring geldt. Het accountantsverslag is uitsluitend bestemd voor de gemeenteraad en het college. Het is zonder voorafgaande toestemming niet toegestaan om dit accountantsverslag te publiceren. Dit geldt ook voor de publicatie op uw website.

Hoogachtend,

Deloitte Accountants B.V.

Drs. P.G.J.M. Jussen RA

C.c.: college van burgemeester en wethouders

Op alle opdrachten verricht door Deloitte zijn de Algemene Voorwaarden Dienstverlening Deloitte Nederland, november 2010* gedeponoreerd bij de Kamer van Koophandel onder nummer 24362837 van toepassing.

Deloitte Accountants B.V. is ingeschreven in het handelsregister van de Kamer van Koophandel te Rotterdam onder nummer 24362853.

Member of
Deloitte Touche Tohmatsu Limited

PJ/K-3113380340.2112

Inhoudsopgave

Accountantsverslag 2012

Gemeente Sittard-Geleen

Managementsamenvatting	5
Jaarrekening 2012	9
Analyse vermogen en resultaat	21
Interne beheersing	25
De kwaliteit van de accountantscontrole en controleregelgeving	27
Overige onderwerpen	29
Bijlagen	33
Bijlage A: Onafhankelijkheid	34
Bijlage B: Reikwijdte van de controle 2012	35
Bijlage C: Actuele ontwikkelingen	36
Bijlage D: Disclaimer en beperking in gebruik	38

Managementsamenvatting

Accountantsverslag 2012

Gemeente Sittard-Geleen

Managementsamenvatting

Status van de controle

Onze controle is uitgevoerd in overeenstemming met de vooraf afgesproken planning, zoals overeengekomen in de opdrachtbevestiging van 18 september 2012. De uitgevoerde werkzaamheden hebben geresulteerd in een goedkeurende controleverklaring voor zowel getrouwheid als rechtematigheid. De controleverklaring bij de jaarrekening 2012 hebben wij u op 4 juni 2013 separaat toegezonden.

Reikwijdte van de controle

Met de opdrachtbevestiging van 18 september 2012 heeft u ons opdracht gegeven tot het controleren van de jaarrekening 2012. De reikwijdte van onze controle staat omschreven in de opdrachtbevestiging. Er is gedurende het verloop van de controle op geen enkele wijze sprake geweest van een beperking in de reikwijdte van onze controle.

Tijdens de uitvoering van de oorspronkelijke controleplanning hebben zich geen wijzigingen van materieel belang in de reikwijdte voorgedaan. Wij achten de reikwijdte van onze controle voor 2012 voldoende voor de doelstelling van onze controle.

Grondexploitatie, binnenstedelijke projecten en vastgoed

De economische crisis heeft in veel gevallen een grote invloed op de resultaten van (gemeentelijke) grondexploitaties. Gemeenten kunnen hierdoor gezamenlijk honderden miljoenen euro's aan grondinkomsten missen. De drie voornaamste negatieve effecten op de grondexploitatie zijn aanpassingen van oorspronkelijke programma's, uitstel van projecten en dalende vastgoed- en grondprijzen.

In uw gemeente wordt intern periodiek berekend wat de invloed van de economische crisis kan zijn op de uitkomsten van de grondexploitatie en binnenstedelijke projecten. Ultimo 2012 zijn de exploitatieopzetten van de complexen opnieuw beoordeeld. Met deze berekeningen kan ook worden beoordeeld of het onderhanden werk in de jaarrekening 2012 op een juiste wijze is gewaardeerd en of er mogelijk een verliesvoorziening moet worden getroffen.

Wij hebben de grondexploitaties, alsmede de binnenstedelijke projecten, het vastgoed en aangeleverde onderbouwingen geanalyseerd. Ten behoeve van deze analyse hebben wij gebruik gemaakt van de expertise van Deloitte Real Estate Advisory. De bevindingen uit dit onderzoek hebben betrekking op twee gebieden:

1) Voorzieningen

Uit uw en onze analyse blijkt de noodzaak tot het vormen van de volgende voorzieningen voor de grondexploitatie:

- Niet in exploitatie genomen gronden: € 7 miljoen.
- Bouwgrond in exploitatie: € 6,7 miljoen.

Managementsamenvatting

Op grond van de bijgestelde notitie grondexploitatie van de commissie BBV, die geldt vanaf het boekjaar 2012, dienen deze voorzieningen verwerkt te worden in de jaarrekening 2012. Het BBV staat als landelijke wetgeving boven de gemeentelijke kaders, zoals vastgelegd in de verordening 212. De genoemde verliesvoorzieningen zijn conform de geldende verslaggevingsvoorschriften op de boekwaarden van beide posten in mindering gebracht.

Naast de grondexploitatie en de binnenstedelijke projecten heeft u ook een risico-inschatting gemaakt voor lopende projecten en het overige vastgoed. Ook voor de beoordeling van deze analyse hebben wij Deloitte Real Estate Advisory ingeschakeld. Uit deze analyse blijkt een noodzakelijke omvang van een voorziening voor de genoemde onderdelen van € 24 miljoen. Deze voorziening is noodzakelijk voor het opvangen van toekomstige tekorten met betrekking tot onder andere de ESCS-locatie, Oude Ziekenhuislocatie, locaties Da Capo, woonwagenlocaties en overige vastgoed (genoemde locaties vallen niet onder de grondexploitatie).

De totale voorzieningen met betrekking tot de grondexploitatie, de binnenstedelijke projecten en het vastgoed komen hiermee uit op een totaalbedrag van € 37,8 miljoen. Deze voorzieningen zijn grotendeels gevormd ten laste van de reeds bestaande voorziening voor contante tekorten GREX en de Essent-voorziening.

Uiteindelijk is € 2,6 miljoen ten laste van het resultaat gebracht. Middels de nog te effectueren overheveling van € 1,6 miljoen uit de algemene reserve (gelabeld voor sanering woonwagenlocaties en opgenomen in het bestemmingsvoorstel) brengt u de voorziening op het noodzakelijke niveau. Technisch beschouwd, dient de voorziening reeds per jaareinde 2012 op het noodzakelijke niveau van € 37,8 miljoen te staan, maar omdat de besluitvorming hieromtrent nog moet plaatsvinden, is dit nog niet verwerkt in de jaarrekening 2012. Om deze reden nemen wij de nog te effectueren overheveling van € 1,6 miljoen mee in onze foutenevaluatie. Gezien de aard en omvang van de fout, heeft deze echter geen gevolgen voor de strekking van onze controleverklaring.

2) Risicoreserve

Uit de risico-analyse volgt een omvang van € 11,1 miljoen aan risico's voor onder andere de grondexploitatie, de locatie Zuyd Hogeschool, woonwagenlocaties en overige vastgoed. Deze risico's zijn van dien aard dat de vorming van een voorziening ultimo 2012 nog niet noodzakelijk is. Om deze risico's in de toekomst op te kunnen vangen, beschikt u over de volgende risicoreserves:

- Algemene reserve grondexploitatie: € 1,8 miljoen.
- Risicoreserve binnenstedelijke projecten: € 7,1 miljoen.

Via het bestemmingsvoorstel bent u voornemens om in 2013 circa € 2,2 miljoen aan de risicoreserves toe te voegen, waardoor u voldoende bent toegerust om de geïdentificeerde risico's op te kunnen vangen.

Managementsamenvatting

Tot slot merken wij nog op dat wij kansen zien om, met behoud van kwaliteit, met een eenvoudiger grondexploitatiemodel tot snellere en transparantere berekeningen te komen en wij adviseren de gemeente te overwegen het rekenmodel voor de grondexploitatie te vereenvoudigen. Ook adviseren wij de boekhouding met betrekking tot de grondexploitatie te vereenvoudigen door complexen, die tot één project behoren, samen te voegen.

Verslaggevingsgrondslagen

Verslaggevingsgrondslagen en de toepassing hiervan zijn belangrijk voor de presentatie van de financiële positie en de baten en lasten van de gemeente. Daarnaast vereisen de verslaggevingsgrondslagen van het college van burgemeester en wethouders het toepassen van oordeelsvorming. Dit ten aanzien van moeilijke, subjectieve en complexe posities, die vaak onzeker zijn vanwege de noodzaak om inschattingen te moeten maken. Bij de jaarrekeningcontrole 2012 hebben wij vastgesteld of de jaarrekening is opgesteld volgens de geldende verslaggevingsvoorschriften (het Besluit Begroting en Verantwoording). Hierbij merken wij op dat aan enkele verplichtingen van technische aard niet is voldaan.

Analyse vermogen en resultaat

In het BBV wordt een duidelijk onderscheid gemaakt tussen resultaatbepaling en -bestemming. Alle baten en lasten dienen via de programmarekening te lopen. Er mogen geen baten of lasten rechtstreeks in het eigen vermogen worden gemuteerd.

De mutaties in het eigen vermogen vinden plaats door middel van de resultaatbestemming. Het resultaat vóór bestemming bedraagt € 32.472.000 nadelig. Per saldo is tussentijds € 33.787.000 aan de reserves onttrokken, zodat het uiteindelijke nog te bestemmen jaarresultaat € 1.315.000 voordelig bedraagt. Dit bedrag is afzonderlijk vermeld onder het eigen vermogen in de balans.

Interne beheersing

Als onderdeel van de jaarrekeningcontrole hebben wij in het najaar 2012 een interim-controle uitgevoerd. Deze interim-controle is primair gericht op de opzet, het bestaan en de werking van maatregelen van de administratieve organisatie en interne beheersing (AO/IB), voor zover van belang voor onze controle op de betrouwbaarheid van de in de jaarrekening opgenomen gegevens.

De bevindingen, voortvloeiend uit de interim-controle, zijn vastgelegd in onze managementletter d.d. 1 november 2012. Wij hebben geen tekortkomingen van materieel belang binnen de administratieve organisatie en interne beheersing (AO/IB) geïdentificeerd.

Managementsamenvatting

Geïdentificeerde fouten en tekortkomingen

De materialiteit bij de planning en uitvoering van onze controle was € 3.462.000, zoals uiteengezet in onze controleplanning. Deze materialiteit sluit aan op de door de gemeenteraad vastgestelde normen in het 'Protocol accountantscontrole jaarrekening 2012' d.d. 5 februari 2013. Onderstand geven wij de door ons geconstateerde fouten en onzekerheden weer.

Getrouwheid:

De voorziening voor risico's grondexploitatie en binnenstedelijke projecten is per jaareinde 2012 € 1,6 miljoen te laag weergegeven. Dekking van dit tekort is voorzien middels aanwending van de algemene reserve (labeling woonwagenzaken). Voor meer detailinformatie verwijzen wij naar de paragraaf grondexploitatie, binnenstedelijke projecten en vastgoed in dit rapport. Gezien de aard en omvang van deze fout heeft deze geen gevolgen voor de strekking van onze controleverklaring.

Rechtmatigheid:

Bovenstaande getrouwheidsfout kwalificeert tevens als rechtmatigheidsfout, gezien het feit dat niet wordt voldaan aan het BBV.

Wij hebben geconstateerd dat niet in alle gevallen het geldende aanbestedingsbeleid is gevolgd. In totaal gaat het om een bedrag van afgerond € 0,8 miljoen, waarvan circa € 0,5 miljoen betrekking heeft op Europees aanbestedingsrecht. Overigens merken wij op dat het management passende maatregelen heeft getroffen om herhaling in de toekomst te voorkomen. Ook bestaat het voornemen om een verdere professionalisering van de inkoopfunctie vorm te geven door middel van een shared service center op regionaal niveau.

Vooruitlopend op deze regionalisering is met ingang van 2013 gekozen voor een centraal geleide inkoopfunctie. Wel adviseren wij u om daar waar vereist een aanbesteding volgens Europees recht op korte termijn op te starten.

Onzekerheden

Tijdens onze jaarrekeningcontrole 2012 zijn geen onzekerheden geconstateerd die de goedkeurings- en/of rapporteringstolerantie overschrijden.

Managementsamenvatting

Onafhankelijkheid

Wij zijn onafhankelijk van de gemeente en voor zover wij weten heeft zich geen inbreuk voorgedaan op de van toepassing zijnde regels en het beleid ten aanzien van onafhankelijkheid.

Ons zijn geen relaties bekend tussen Deloitte Accountants B.V. en haar dochterondernemingen of de member firms van Deloitte Touche Tohmatsu Limited en hun respectieve dochterondernemingen en de gemeente, die naar ons professionele oordeel mogelijk van invloed kunnen zijn op onze onafhankelijkheid.

Verloop controle

Wij zijn op 2 april 2013 gestart met de controle van de jaarrekening 2012. Bij aanvang van de balanscontrole was de kwaliteit van de ter controle aangeboden concept-jaarrekening voldoende om onze controle te starten. Ten tijde van de controle zijn diverse correcties in goed onderling overleg doorgevoerd. Wij hebben volledige medewerking van uw medewerkers gehad bij het uitvoeren van onze controlewerkzaamheden.

Jaarrekening 2012

Accountantsverslag 2012

Gemeente Sittard-Geleen

Single information Single audit

Proces totstandkoming SiSa

De procedure die uw gemeente moet naleven bij de aanlevering van de bestanden aan het CBS is niet wezenlijk gewijzigd. Uw gemeente dient in een vast, voorgeschreven stramien een zevental documenten aan het CBS te leveren. De SiSa-bijlage die opgenomen is in de jaarrekening wordt opgesteld door de gemeente. Wij hebben de SiSa-bijlage gecontroleerd op basis van de door u opgemaakte SiSa-bijlage en de nota verwachtingen accountantscontrole SiSa 2012. Hierbij stellen wij de juistheid van de gegevens in de SiSa-bijlage vast. Wij willen benadrukken dat u als gemeente zelf verantwoordelijk bent voor de volledigheid van de te verantwoorden indicatoren zoals opgenomen in de SiSa-bijlage. Indien een '0' is ingevuld zijn wij bij uw organisatie nagegaan of deze '0' terecht is ingevuld. U heeft dit aan ons bevestigd.

Fouten en onzekerheden SiSa

Op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden, Artikel 5, lid 4, rapporteren wij in dit rapport over de fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen die in 2012 in het kader van SiSa worden verantwoord. Wij doen dit middels een tabel, die ook moet worden opgenomen als er geen fouten of onzekerheden geconstateerd zijn. Per regeling wordt aangegeven of, en zo ja welke, financiële fouten of onzekerheden zijn geconstateerd.

Specifieke uitkering	Fout of onzekerheid	Financiële omvang in euro's	Toelichting fout/onzekerheid
D9 Onderwijsachterstandenbeleid 2011-2014	n.v.t.	€ 0	n.v.t.
E11B Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit	n.v.t.	€ 0	n.v.t.
E25 Beleidsregeling subsidies Budget Investerings Ruimtelijke kwaliteit	n.v.t.	€ 0	n.v.t.
E27B Brede doeluitkering verkeer en vervoer	n.v.t.	€ 0	n.v.t.
E28C Regionale mobiliteitsfondsen SiSa tussen medeoverheden	n.v.t.	€ 0	n.v.t.
E30 Quick wins binnenhavens	n.v.t.	€ 0	n.v.t.
E30B Quick wins binnenhavens tussen medeoverheden	n.v.t.	€ 0	n.v.t.
G1C-1 West sociale werkvoorziening gemeentedeel 2012	n.v.t.	€ 0	n.v.t.
G1C2 Wet sociale werkvoorziening	n.v.t.	€ 0	n.v.t.
G2 Gebundelde uitkering	n.v.t.	€ 0	n.v.t.
G3 Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004	n.v.t.	€ 0	n.v.t.
G5 Wet participatiebudget	n.v.t.	€ 0	n.v.t.
H10_2010 Brede doeluitkering Centra voor Jeugd en Gezin	n.v.t.	€ 0	n.v.t.

Rechtmatigheid SiSa

Bevinding

Bij de controle van de SiSa-bijlage hebben wij geen tekortkomingen geconstateerd.

Begrotingsrechtmatigheid

Bevinding

De toe te passen normen voor het begrotingscriterium zijn gebaseerd op Artikel 189, 190 en 191 van de Gemeentewet en moeten door de gemeenteraad zelf nader worden ingevuld en geconcretiseerd. Dit gebeurt door middel van de begroting en via de verordening op het financieel beheer ex Artikel 212 van de Gemeentewet. Het systeem van budgetbeheer en -bewaking moet waarborgen dat de baten en lasten binnen de begroting blijven en dat belangrijke wijzigingen of dreigende overschrijdingen tijdig worden gemeld aan de gemeenteraad, zodat de gemeenteraad hierover tijdig (binnen het begrotingsjaar) een besluit kan nemen. Een systeem met onvoldoende waarborgen voor tijdige melding aan de gemeenteraad van budgetoverschrijdingen heeft het risico in zich dat inbreuk wordt gemaakt op het budgetrecht van de gemeenteraad.

Het begrotingscriterium is verder verfijnd en uitgewerkt in de Kadernota 2012 van de Commissie BBV (voorheen het Platform Rechtmatigheid Provincies en Gemeenten). Een overschrijding van de begroting is altijd onrechtmatig, maar hoeft niet in alle gevallen te worden meegewogen in het accountantsoordeel. Essentieel is dat de raad nadere regels kan stellen wanneer kostenoverschrijdingen die worden gecompenseerd door direct gerelateerde opbrengsten (1), kostenoverschrijdingen passend binnen het beleid (2) en kostenoverschrijdingen bij openbare regelingen (3) moeten meewegen bij het oordeel van de accountant. In die gevallen dat de gemeenteraad geen nadere beleid stelt, geldt het uitgangspunt dat deze kostenoverschrijdingen door de accountant niet worden betrokken bij de beslissing of al dan niet een goedkeurend rechtmatigheidsoordeel kan worden afgegeven.

Daarnaast moet de accountant in het verslag van bevindingen deze kostenoverschrijdingen, waarvan het college in de jaarrekening moet aangeven dat ze nog dienen te worden geautoriseerd, aan de orde stellen. Extra lasten die worden gemaakt omdat extra opbrengsten daarvoor de ruimte bieden, terwijl deze extra lasten niet direct zijn gerelateerd aan de extra opbrengsten en waarbij de raad nog geen besluit heeft genomen over de aanwending van deze extra opbrengsten, zijn onrechtmatig.

In totaal heeft uw gemeente € 337,2 miljoen aan lasten begroot (na wijziging), tegenover € 346,2 miljoen werkelijke lasten. Dit is in totaal een hogere realisatie van € 9 miljoen (2,7 %). Aan baten had uw gemeente een bedrag van € 337,2 miljoen begroot, tegenover € 347,5 miljoen werkelijke baten. In totaal gaat het om een hogere realisatie aan baten van € 10,3 miljoen (3,1 %).

In het kader van de begrotingsrechtmatigheid moet gekeken worden naar de lastenoverschrijdingen per programma. Op diverse programmalijnen (inclusief algemene inkomsten en uitgaven) zijn begrotingsoverschrijdingen op de lasten te constateren. Deze zijn in te delen in de categorieën, zoals genoemd in de Kadernota van de Commissie BBV en toegeëlicht in paragraaf 4 van de programmamarkering. In deze rapportage benoemen wij de overschrijdingen op programmaniveau die de rapporteringstolerantie overschrijden.

Lastenoverschrijding programma (x € 1.000)	Begrotingsafwijking	Onrechtmatig, teft niet mee	Onrechtmatig, teft wel mee
Programma Vitale Stad (totaal € 555)	Overschrijdingen worden gecompenseerd door direct gerelateerde baten	V	
Programma Sociale Stad (totaal € 353)	Overschrijdingen worden gecompenseerd door direct gerelateerde baten	V	
Programma Algemene middelen (vastgoed) (totaal € 8.700)	Overschrijdingen worden veroorzaakt door een technische boekingsgang en worden gecompenseerd door direct gerelateerde baten	V	

De gemeente Sittard-Geleen heeft in 2012 geen begrotingsoverschrijdingen die meetellen voor het oordeel van de accountant.

Niet-financiële rechtmatigheid

Bevinding

Een belangrijk onderdeel van de rechtmatigheidswetgeving is de niet-financiële rechtmatigheid. Dit is niet primair het onderzoeksgebied van de accountant. De accountant heeft als taak u te wijzen op een niet-financiële onrechtmatigheid als eventuele "bijvangs" van de reguliere controle en op eventuele tekortkomingen in het interne signaleringssysteem. Ten tijde van de jaarrekeningcontrole 2012 hebben wij geen tekortkomingen over de niet-financiële rechtmatigheid geconstateerd.

Grondexploitatie, binnenstedelijke projecten en vastgoed

Bevinding

De economische crisis heeft in veel gevallen een grote invloed op de resultaten van (gemeentelijke) grondexploitaties. Gemeenten kunnen hierdoor gezamenlijk honderden miljoenen euro's aan grondinkomsten mislopen. Veel gemeenten hebben inmiddels, mede met het oog op de jaarcijfers, de grondexploitatie opnieuw laten doorrekenen. Dit heeft in veel gevallen effect op de gemeentebegroting. Daar komt bij dat een lagere bouwproductie ook leidt tot minder inkomsten uit onroerend zaakbelasting en bouwleges en dat apparaatskosten, die normaal door de grondexploitatie worden afgedekt, nu als extra last op de reguliere begroting gaan drukken.

De drie voornaamste negatieve effecten op de grondexploitatie zijn aanpassingen van oorspronkelijke programma's, uitstel van projecten en dalende vastgoed- en grondprijzen. Door de vertragingen lopen rentekosten van gemeenten op. Het duurt immers langer voordat investeringen in grond tot inkomsten leiden. Vaak worden grondverkoop pas 'hard' als een projectontwikkelaar het merendeel (60-70%) van zijn woningen of kantoorruimtes heeft verkocht en die verkopen stagneren momenteel in veel gevallen.

In uw gemeente wordt intern periodiek berekend wat de invloed van de economische crisis kan zijn op de uitkomsten van de grondexploitatie en binnenstedelijke projecten. Uultimo 2012 zijn de exploitatieopzetten van de complexen opnieuw beoordeeld. Met deze berekeningen kan ook worden beoordeeld of het onderhanden werk in de jaarrekening 2012 op een juiste wijze is gewaardeerd en of er mogelijk een verliesvoorziening moet worden getroffen.

Wij hebben de grondexploitaties, alsmede de binnenstedelijke projecten en het vastgoed en aangeleverde onderbouwingen geanalyseerd. Ten behoeve van deze analyse hebben wij gebruik gemaakt van de expertise van Deloitte Real Estate Advisory. De belangrijkste bevindingen, die uit uw en onze analyse naar voren komen, hebben betrekking op twee gebieden:

1) Voorzieningen

Ten aanzien van de voorraden in de balans (Niet in exploitatie genomen gronden en bouwgrond in exploitatie) vatten wij onderstaand de belangrijkste bevindingen samen:

- **Kantorenlocaties**
Het EIB (Kantorenmarkt Limburg, augustus 2012) verwacht de komende jaren voor geheel Limburg circa 10.000 m² per jaar aan nieuwbouw kantooroppervlak. Het totale nog uit te geven kantorenprogramma Sittard-Geleen in kantorenpark Station en Fortuna bedraagt ruim 30.000 m² kantoren. Op basis van de looptijd van 6 jaar van Kantorenpark Fortuna, is de jaarlijkse afzet in Sittard-Geleen gemiddeld ruim 5.000 m² per jaar. Dit is de helft van de totale verwachte nieuwbouwproductie in heel Limburg. Omdat Sittard-Geleen de kleinste kantorenmarkt heeft van de grote steden in Limburg (conform EIB, Kantorenmarkt Limburg, pag. 53) achten wij dit geen realistisch uitgangspunt. Wij adviseren nader onderzoek te laten doen naar de concrete marktvraag.
- **Revitalisering Borrekuil**
Deloitte Real Estate Advisory signaleert een risico in het programma en de planning. Wij adviseren om nader onderzoek te laten doen naar de concrete marktvraag.
U heeft aangegeven maatregelen te hebben genomen om de verkoop van bedrijfspercelen te bevorderen, gezien de financiële risico's:
 - start werkgroep samen met Liof voor de marketing van Borrekuil;
 - het aantrekkelijker maken van het bedrijventpark met camerabeveiliging.
- **Zitterd Revisited**
De plannen voor Zitterd Revisited worden momenteel herijkt. De nieuwe planvorming is nog mede afhankelijk van de besluitvorming die nog door de raad zal plaatsvinden. In de nieuwe plannen, waaronder de mogelijkheid tot middeldure huur- en woon-zorglocaties, wordt rekening gehouden met een eigen aandeel van de gemeente in de kosten. Op grond van verslaggevingsvoorschriften dient in de jaarrekening 2012 rekening gehouden te worden met toekomstige tekorten op dit plan. Dit is ook als zodanig verwerkt.
- **Rijksweg Noord Geleen slachthuislocatie**
De boekwaarde van deze locatie ligt hoger dan de getaxeerde waarde.

- Stadshart Geleen Mauritslaan WRW en Giesekeol 4
De boekwaarde van deze locatie ligt hoger dan de reële waarde.

- Vastgoed in de grondexploitatie

De mogelijke marktwaarde van een aantal panden binnen de grondexploitatie ligt onder de boekwaarde ultimo 2012. Gezien het feit dat er geen taxaties voorhanden zijn, is de WOZ-waarde gehanteerd als benadering van de marktwaarde. Hierbij is rekening gehouden met marktontwikkelingen sinds de peildatum van de WOZ-waarde.

Bovenstaande bevindingen zijn verwerkt in de jaarrekening 2012 en leiden tot de volgende voorzieningen:

- Niet in exploitatie genomen gronden: € 7 miljoen.
- Bouwgrond in exploitatie: € 6,7 miljoen.

Op grond van de bijgestelde notitie grondexploitatie van de commissie BBV, die geldt vanaf het boekjaar 2012, dienen deze voorzieningen verwerkt te worden in de jaarrekening 2012. Het BBV staat als landelijke wetgeving boven de gemeentelijke kaders, zoals vastgelegd in de verordening 212. De genoemde voorzieningen zijn conform de verslaggevingsvoorschriften op de boekwaarden van beide posten in mindering gebracht.

Naast de grondexploitatie en de binnenstedelijke projecten, heeft u ook een risico-inschatting gemaakt voor lopende projecten en het overig vastgoed. Ook voor de beoordeling van deze analyse hebben wij Deloitte Real Estate Advisory ingeschakeld. Uit deze analyse blijkt dat een noodzakelijke omvang van een voorziening voor de genoemde onderdelen van circa

€ 24 miljoen. Deze voorziening is noodzakelijk voor het opvangen van toekomstige tekorten met betrekking tot onder andere de ESCS-locatie, Oude Ziekenhuislocatie, locaties Da Capo, woonwagenlocaties en overige vastgoed (genoemde locaties vallen niet onder de grondexploitatie).

De totale voorzieningen met betrekking tot de grondexploitatie, de binnenstedelijke projecten, overige lopende projecten en het vastgoed komen hiernee uit op een totaalbedrag van € 37,8 miljoen. Deze voorzieningen zijn gevormd ten laste van de reeds bestaande voorziening voor contante waarden GREX en de Essent-voorziening. Uiteindelijk is € 2,6 miljoen ten laste van het resultaat is gebracht. Middels de nog te effectueren overheveling van € 1,6 miljoen uit de algemene reserve (gelabeld voor sanering woonwagenlocaties) brengt u de voorziening op het noodzakelijke niveau. Technisch beschouwd, dient de voorziening reeds per jaareinde 2012 op het noodzakelijke niveau van € 37,8 miljoen te staan, maar omdat de besluitvorming hieromtrent nog dient plaats te vinden, is dit nog niet verwerkt in de jaarrekening 2012. Om deze reden nemen wij de nog te effectueren overheveling van € 1,6 miljoen mee in onze foutenevaluatie. Gezien de aard en omvang van deze fout, heeft deze echter geen gevolgen voor de strekking van onze controleverklaring.

2) Risicoreserve

Uit de risicoanalyse volgt verder een omvang van € 11,1 miljoen aan risico's voor onder andere de grondexploitatie, de locatie Zuyd Hogeschool, woonwagenlocaties en overige vastgoed. Deze risico's zijn van dien aard dat de vorming van een voorziening ultimo 2012 nog niet noodzakelijk is. Om deze risico's in de toekomst op te kunnen vangen, beschikt u over de volgende risicoreserves:

- Algemene reserve grondexploitatie: € 1,8 miljoen.
- Risicoreserve binnenstedelijke projecten: € 7,1 miljoen.

Via het bestemmingsvoorstel bent u voornemens om in 2013 circa € 2,2 miljoen aan de risicoreserves toe te voegen, waardoor u voldoende bent toegerust om de geïdentificeerde risico's op te kunnen vangen.

Tot slot merken wij nog op dat wij kansen zien om, met behoud van kwaliteit, met een eenvoudiger grondexploitatie-model tot snellere en transparantere berekeningen te komen en wij adviseren de gemeente te overwegen het rekenmodel voor de grondexploitatie te versimpelen. Ook adviseren wij de boekhouding met betrekking tot de grondexploitatie te versimpelen door complexen, die tot één project behoren, samen te voegen.

Geïdentificeerde fouten en tekortkomingen

Geïdentificeerde fouten en tekortkomingen

De materialiteit bij de planning en uitvoering van onze controle was € 3.462.000 zoals uiteengezet in onze controleplanning. Deze materialiteit sluit aan op het door de gemeenteraad vastgestelde protocol accountantscontrole.

Goedkeuringstoleranties		
Fouten	1% van het totaal van de lasten	€ 3.462.000
Onzekerheden	3% van het totaal van de lasten	€ 10.386.000
Rapporteringstoleranties		
De maatstaf voor de rapporteringstolerantie betreft voor elke fout of onzekerheid groter dan 25% van de goedkeuringstolerantie met een minimum van € 50.000 op programmaniveau.		

Onze controle richt zich zowel op getrouwheid als rechtmatigheid. Bij rechtmatigheid in het kader van de accountantscontrole bestaat er een duidelijke relatie met het financiële beheer. Er moet worden vastgesteld dat baten, lasten en balansmutaties rechtmatig (in overeenstemming met interne en externe wet- en regelgeving) tot stand zijn gekomen. Het normenkader voor de controle heeft u vastgelegd in het protocol accountantscontrole.

Fouten

Voor het inzicht is in dit verslag een splitsing aangebracht in getrouwheids- en rechtmatigheidsfouten.

Getrouwheid:

De voorziening voor risico's grondexploitatie en binnenstedelijke projecten is per jaareinde 2012 € 1,6 miljoen te laag weergegeven. Dekking van dit tekort is voorzien middels aanwending van de algemene reserve (labeling woonwagenzaken). Voor meer detailinformatie verwijzen wij naar de paragraaf grondexploitatie, binnenstedelijke projecten en vastgoed in dit rapport. Gezien de aard en omvang van deze fout heeft deze geen gevolgen voor de strekking van onze controleverklaring.

Rechtmatigheid:

Bovenstaande getrouwheidsfout kwalificeert tevens als rechtmatigheidsfout, gezien het feit dat niet wordt voldaan aan het BBV.

Wij hebben geconstateerd dat niet in alle gevallen het geldende aanbestedingsbeleid is gevolgd. In totaal gaat het om een bedrag van afgerond € 0,8 miljoen, waarvan circa € 0,5 miljoen betrekking heeft op Europees aanbestedingsrecht. Overigens merken wij op dat het management passende maatregelen heeft getroffen om herhaling in de toekomst te voorkomen. Ook bestaat het voornemen om een verdere professionalisering van de inkoopfunctie vorm te geven door middel van een shared service center op regionaal niveau. Vooruitlopend op deze regionalisering is met ingang van 2013 gekozen voor een centraal geleide inkoopfunctie. Wel adviseren wij u om daar waar vereist een aanbesteding volgens Europees recht op korte termijn op te starten.

Onzekerheden

Getrouwheid:

Tijdens onze jaarrekeningcontrole 2012 zijn geen getrouwheidsonzekerheden geconstateerd die de goedkeurings- en/of rapporteringstolerantie overschrijden.

Rechtmatigheid:

Tijdens onze jaarrekeningcontrole 2012 zijn geen rechtmatigheidsonzekerheden geconstateerd die de goedkeurings- en/of rapporteringstolerantie overschrijden.

Verslaggevingsgrondslagen

Bevindingen

Verslaggevingsgrondslagen en de toepassing hiervan zijn belangrijk voor de presentatie van de financiële positie en de baten en lasten van de gemeente. Daarnaast vereisen zij van het college van burgemeester en wethouders het toepassen van oordeelsvorming ten aanzien van moeilijke, subjectieve en complexe posities, die vaak vanwege de noodzaak om inschattingen te moeten maken over het effect van zaken inherent onzeker zijn.

De belangrijkste verslaggevingsgrondslagen van de gemeente zijn uiteengezet in de jaarrekening 2012. In 2012 hebben zich ten opzichte van 2011 geen wijzigingen van materieel belang voorgedaan in de toegepaste verslaggevingsgrondslagen, die een aanzienlijke invloed hebben gehad op de baten en lasten en/of de financiële positie van de gemeente.

Bij de jaarrekeningcontrole 2012 hebben wij vastgesteld of de jaarrekening is opgesteld volgens de geldende verslaggevingsvoorschriften (het Besluit Begroting en Verantwoording). Hierbij merken wij op dat aan enkele vereisten van technische aard niet is voldaan:

- In de jaarrekening wordt in de toelichting regelmatig verwezen naar informatie in de bijlagen. In deze bijlagen is informatie opgenomen die formeel gezien in de toelichting op de balans opgenomen dient te worden. Er is voor deze oplossing gekozen om de toelichting compact te houden en de leesbaarheid hiervan te vergroten.
- In de balans zijn alleen de hoofdcategorieën per jaarrekeningpost opgenomen en is geen onderscheid gemaakt in de subcategorieën. In de toelichting op de balans is deze uitsplitsing wel inzichtelijk gemaakt.
- De SiSa-bijlage is niet in de jaarrekening opgenomen, maar maakt onderdeel uit van de bijlagen. In de jaarrekening is wel een verwijzing naar deze bijlage opgenomen.
- Enkele benamingen in de balans zijn niet in overeenstemming met het BBV:
 - de 'uitzettingen met een rente-typische looptijd < 1 jaar' zijn nu benoemd als 'vorderingen';
 - de 'netto-vlottende schulden met een rente-typische looptijd < 1 jaar' zijn nu benoemd als 'kortlopende schulden';
 - de niet in de balans opgenomen verplichtingen zijn nu benoemd als 'niet uit de balans blijvende verplichtingen'.

Analyse vermogen en resultaat

Accountantsverslag 2012

Gemeente Sittard-Geleen

Analyse vermogen en resultaat

Vermogen en resultaat

Beschrijving

In het BBV wordt een duidelijk onderscheid gemaakt tussen resultaatbepaling en -bestemming. Alle baten en lasten dienen via de programmarekening te lopen. Er mogen geen baten of lasten rechtstreeks in het eigen vermogen worden gemuteerd. De mutaties in het eigen vermogen vinden plaats door middel van de resultaatbestemming.

Het resultaat vóór bestemming bedraagt € 32.472.000 nadelig. Per saldo is tussentijds € 33.787.000 aan de reserves onttrokken, zodat het uiteindelijke nog te bestemmen jaarresultaat € 1.315.000 voordelig bedraagt. Dit bedrag is afzonderlijk vermeld onder het eigen vermogen in de balans.

In het hiernavolgende overzicht hebben wij de mutaties in de reserves schematisch weergegeven (x € 1.000):

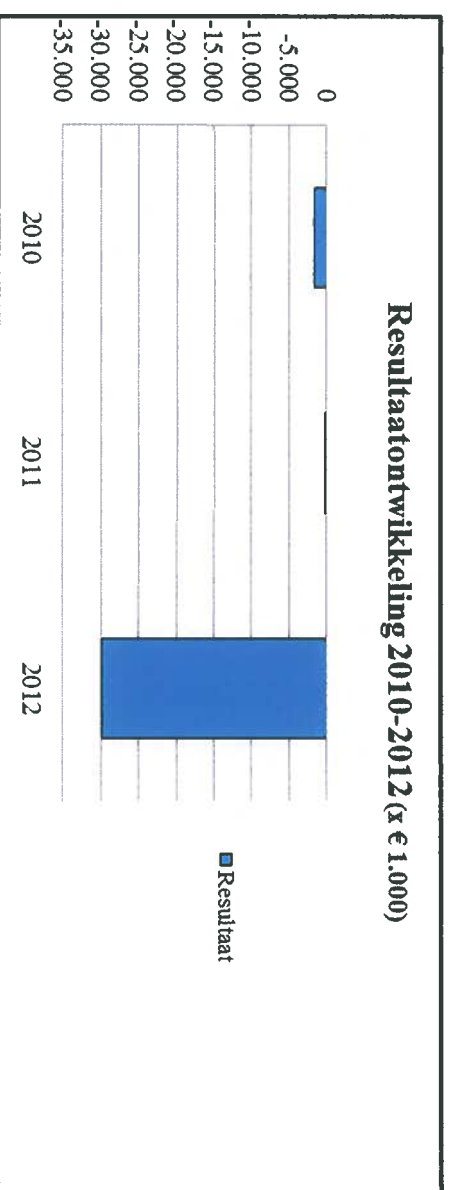
Ontwikkeling eigen vermogen	2011	2012
Stand van de reserves per 1 januari	103.544	103.556
Tussentijdse resultaatbestemming	-/-4.492	-/-33.787
Nog te bestemmen resultaat bij jaarrekening	4.273	1.315
Totaal (= resultaat vóór bestemming)	-/-219	-/-32.472
<i>Bestemming resultaat 2010 ten gunste/ten laste van voorzieningen en grondexploitatie</i>	231	
Stand per 31 december	103.556	71.084

De reserves van uw gemeente zijn in 2012 met een bedrag van € 32.472.000 afgenomen. Dit komt overeen met het resultaat voor bestemming van € 32.472.000 nadelig.

De omvang van uw reserves bedraagt ultimo 2012 15,3% van het balanstotaal (2011: 21,9% van het balanstotaal). De direct beschikbare weerstandscapaciteit van uw gemeente is derhalve in 2012 gedaald.

Hierna geven wij een overzicht van de ontwikkeling van het resultaat (vóór bestemming) van 2010 tot en met 2012.

Analyse vermogen en resultaat

De afwijking van het resultaat vóór bestemming in 2012 ten opzichte van voorgaande jaren, wordt veroorzaakt door de vorming van de voorziening risico's grondexploitatie en binnenstedelijke projecten. De vorming van de voorziening is conform raadsbesluit 'Sanering Grondexploitatie' (d.d. 19 december 2012) gedekt door de aanwending van de reserve Essent (€ 31,7 miljoen).

Het negatieve exploitatieresultaat 2012 vóór bestemming wordt gedekt door de aanwending van reserves, waardoor het resultaat na bestemming € 1.315.000 voordelig is. Dit resultaat is mede ontstaan als gevolg van een aantal incidentele baten en lasten. Voor een meer uitgebreide analyse van het resultaat verwijzen wij naar de toelichting op de programmarekening waarbij per begrotingsafwijking is aangegeven of dit een incidenteel of structureel effect heeft.

Analyse vermogen en resultaat

Weerstandsvermogen en risicomangement

In het erratum/correcties bij de jaarstukken heeft u de meest actuele inzichten in de totale beschikbare weerstandscapaciteit becijferd op € 60,7 miljoen. Voor een verdere specificatie en toelichting van het weerstandsvermogen verwijzen wij naar paragraaf 2 van het jaarverslag en het erratum/correcties.

Op basis van een gemeentebrede risico-inventarisatie heeft u de benodigde weerstandscapaciteit becijferd op € 67,1 miljoen. Dit leidt tot een dekkingpercentage van 90% (beschikbare versus benodigde capaciteit). De kadernota weerstandsvermogen en risicomangement (raad november 2011) gaat uit van een minimum dekkingpercentage van 80%. Hieraan wordt ultimo 2012 voldaan. De Provincie Limburg heeft in haar verdiepingsonderzoek geadviseerd om het dekkingpercentage te verhogen naar 100%. Middels de resultaatsbestemming jaarrekening 2012, de resultaatsbestemming uit de eerste rapportage 2013 en een herijking van de reserves en voorzieningen (onderdeel van de eerste rapportage 2013) bent u voornemens om het dekkingpercentage van 100% te realiseren.

Het saldo van de voorzieningen per 31 december 2012 bedraagt € 33 miljoen (2011: € 13 miljoen). De toename is het gevolg van de vorming van de voorziening voor risico's grondexploitatie en binnenstedelijke projecten. Het totaal van de reserves en voorzieningen bedraagt ongeveer 22,4 % (2011: 24,6 %) van het balanstotaal van uw gemeente.

Het weerstandsvermogen kan, zoals uit bovenstaande ook blijkt, niet los worden gezien van de risico's. Het berekende profiel van de risico's is de optelsom van alle door uw college benoemde risico's (zie paragraaf Weerstandsvermogen in de programmaverantwoording). In een situatie van voldoende financiële manoeuvreerruimte is deze benadering meestal wel toereikend. In de huidige tijd met tal van onzekerheden is het gewenst om de risico's continu te monitoren. Alleen op deze wijze kunt u de meest waarschijnlijke "pijn" zichtbaar maken.

Als gevolg van bijstellingen in de verwachte economische ontwikkelingen in de voorbije maanden is de ontwikkeling en bijstelling van het meerjarenperspectief nu extra relevant. Het meerjarenperspectief (2013-2016) laat een sluitend beeld zien. Alleen de jaarschijf 2014 vertoont een tekort van € 0,2 miljoen. U heeft diverse acties ondernomen om de noodzakelijke bezuinigingen het hoofd te kunnen bieden. Hierbij erkent u de problematiek dat de bezuinigingsacties zijn ingevuld, zonder de exacte financiële gevolgen te erkennen van het nieuwe kabinet. Verdere bezuinigingen vanuit de Rijkssoevereïteit hebben grote gevolgen voor uw gemeente. Zo heeft u becijferd dat iedere verlaging van het gemeentefonds op rijksniveau met € 1 miljard, een verdere verslechtering betekent voor het financieel perspectief van Sittard-Geleen tot hoogte van € 6 miljoen. Additionele bezuinigingen, als gevolg van het nieuwe regeerakkoord, worden steeds lastiger om te realiseren en kunnen leiden tot dilemma's ten aanzien van de realisatie van uw ambities. Om de voorgenomen bezuinigingen in de nota 'Omhuizen met Visie' en de begroting 2013-2016 te kunnen realiseren, achten wij het van groot belang om de ingezette bezuinigingsmaatregelen nauwlettend te monitoren en na te gaan of u 'op koers' ligt. U heeft aangegeven dat u de bezuinigingsacties periodiek evalueert middels de ombuigingsmonitor en daar waar nodig zult bijsturen.

Interne beheersing

Accountantsverslag 2012

Gemeente Sittard-Geleen

- Ontoereikende interne controle met mogelijke materiële impact. Direct actie vereist.
- Ontoereikende interne controle. Actie moet worden overwogen.
- Geen significante tekortkomingen. Punt voor verbetering.

Interne beheersing

Follow-up managementletter 2012

Als onderdeel van de jaarrekeningcontrole hebben wij in de zomer en in het najaar 2012 een interim-controle uitgevoerd. Deze interim-controle is primair gericht op de opzet, het bestaan en de werking van maatregelen van administratieve organisatie en interne beheersing (AO/IB), voor zover van belang voor onze controle op de betrouwbaarheid van de in de jaarrekening opgenomen gegevens.

De bevindingen, voortvloeiend uit de interim-controle, zijn vastgelegd in onze managementletter d.d. 1 november 2012. Ten tijde van de interim-controle was de interne controle nog niet voor alle materiële processen afgerond. Ten tijde van de jaarrekeningcontrole hebben wij vastgesteld dat de interne controle voor alle materiële processen is afgerond en dat wij kunnen steunen op de interne controle. Alle adviezen uit onze managementletter ten aanzien van de interne beheersing zijn adequaat opgepakt door uw gemeente.

De kwaliteit van de accountantscontrole en controleregulgeving

Accountantsverslag 2012

Gemeente Sittard-Geleen

De kwaliteit van de accountantscontrole en controleregelgeving

De kwaliteit van de accountantscontrole

De kwaliteit van de accountantscontrole

Ons voortdurende streven naar een kwalitatief hoogwaardige accountantscontrole omvat het hele spectrum van die kwaliteit: de beleidsprincipes en gedragslijnen; hoe wij onze rol en de kwaliteit van onze accountantscontroles definiëren; de filosofie en de doelstelling van de accountant; de specifieke capaciteiten, de tools, methodes, en de normen die wij toepassen bij de uitvoering van accountantscontroles; en het beheren van onze praktijk.

Dit komt ook duidelijk naar voren in alle fasen van de uitvoering van onze controleopdrachten, van cliëntacceptatie, het verrichten van de accountantscontrole, tot aan de communicatie met het auditcomité c.q. toezichthoudend orgaan. Continue verbetering, zo erkennen wij, vergt een continu leerproces - een erkenning die blijkt uit ons vaktechnische ontwikkelingsprogramma. Wij verzorgen trainingen en opleidingen op het gebied van vaktechniek, regelgeving, beroepsethiek en onafhankelijkheid.

Wij hebben dit jaar het initiatief genomen om een constructieve dialoog met onze stakeholders aan te gaan over hun verwachtingen ten aanzien van onze openbare rol en de kwaliteit van de accountantscontrole, met inbegrip van de communicatie over onze controle. Dit heeft geleid tot inspirerende en constructieve inzichten van investeerders, leden van auditcomités, regelgevers en politici. Ons jaarlijks transparantierapport, in te zien via www.deloitte.nl, biedt meer uiteenzettingen over de belangrijkste aspecten van onze benadering ten aanzien van de kwaliteit van de accountantscontrole op basis van de uitkomst van deze dialoog. Ons transparantierapport gaat in op onze kwaliteitsbewakingsprogramma's, de ontwikkeling van onze mensen, externe onderzoeken van toezichthouders, ethiek en naleving van wet- en regelgeving, en het monitoren van de prestaties van onze partners. Daarnaast omvat dit verslag ook gedetailleerde financiële en andere informatie.

Externe beoordelingen

De kwaliteit van onze accountantscontroles wordt beoordeeld door middel van praktijkbeoordelingen binnen onze eigen organisatie, maar zeker ook door toezichthouder de Autoriteit Financiële Markten (AFM) en de Rijksoverheid. In reactie op de bevindingen naar aanleiding van deze beoordelingen en als onderdeel van ons streven naar continue verbetering, stellen wij alles in het werk om onze prestaties te verbeteren en consistent een kwalitatief hoogwaardige accountantscontrole te leveren. Het meest recente controlerapport van de AFM dateert van 12 december 2012 en richt zich op de accountantscontroles van woningbouwcorporaties door de Big 4 accountantsorganisaties. De AFM concludeert dat de accountantsorganisaties over het geheel genomen hun aandacht voor de kwaliteit van de accountantscontrole in deze sector hebben vergroot. Twee van de vier accountantsorganisaties, waaronder Deloitte, hebben tijdig ingespeeld op de ontwikkelingen en hebben al voor de controles van de jaarrekeningen 2010 hun risicoanalyse en kwaliteitswaarborgen aangescherpt, nog vóórdat in 2012 het openbare debat rond woningbouwcorporaties ontstond. Ons transparantierapport bevat een nadere uiteenzetting van onze initiatieven en controleresultaten in deze sector.

Overige onderwerpen

Accountantsverslag 2012

Gemeente Sittard-Geleen

Overige onderwerpen

Bevestigingen van het college

Wij hebben van het college een ondertekende schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening ontvangen.

Meningsverschil met management of beperking in reikwijdte van de controle

Er zijn geen meningsverschillen met het college geweest en er waren geen beperkingen bij de uitvoering van onze controle. Naar onze mening is ons bij de uitvoering van onze controle-opdracht door het college en de medewerkers van de gemeente Sittard-Geleen de volledige medewerking verleend en hebben wij volledige toegang tot de benodigde informatie gehad.

Overleg met andere accountants

Tijdens de jaarrekeningcontrole 2012 hebben wij overleg gehad met andere accountants voor wat betreft hun werkzaamheden inzake de wet sociale werkvoorziening. Vixia is de (belangrijkste) sociale werkvoorziening van de gemeente Sittard-Geleen. Om te kunnen vaststellen dat de gegevens omtrent de wet sociale werkvoorziening getrouw en rechtmatig zijn verwerkt in de jaarrekening 2012 van de gemeente Sittard-Geleen hebben wij een review uitgevoerd op de werkzaamheden van de accountant van Vixia.

Naleving van wet- en regelgeving overig

Wij hebben geen kennis van te rapporteren omstandigheden in verband met het niet-naleven van wet- en regelgeving.

Betrouwbaarheid en continuïteit van de automatiserings-omgeving

Onze jaarrekeningcontrole is gericht op het geven van een oordeel omtrent de jaarrekening zelf en is niet primair gericht op het doen van uitspraken omtrent de betrouwbaarheid en de continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking als geheel of van onderdelen daarvan. Onze bevindingen daaromtrent raken dan ook slechts die onderdelen die wij onderzocht hebben in het kader van de jaarrekening, wat wil zeggen dat wij ter zake geen volledigheid pretenderen. Uit de door ons uitgevoerde werkzaamheden zijn geen bijzonderheden gebleken waarop wij u via deze rapportage willen attenderen.

Overige onderwerpen

Fraude

Inleiding

Van de accountant wordt op grond van de regels van de beroepsorganisatie (NBA) een professioneel-kritische houding verwacht ten aanzien van afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude in de jaarrekening. Ter invulling van deze professioneel-kritische houding maakt de accountant een inschatting van de frauderisico's, vormt hij zich een beeld van de maatregelen van interne beheersing die de organisatie heeft getroffen om mogelijke fraudes van materieel belang te voorkomen en beziet hij of deze maatregelen effectief zijn.

Wanneer sprake is van een aanwijzing voor fraude, dan zal de accountant dit moeten communiceren met, afhankelijk van de aard van de fraude, de direct leidinggevende, het college van burgemeester en wethouders en, in sommige gevallen (fraude in de top van de organisatie) en wanneer onvoldoende herstelwerkzaamheden worden ondernomen, de gemeenteraad.

Om invulling te geven aan de eerdergenoemde verplichting, hebben wij een fraudediscussie gevoerd binnen het controleteam en met het college van de gemeente Sittard-Geleen, waarbij wij de nadruk hebben gelegd op de eventuele mogelijkheden van materiële onjuistheden als gevolg van fraude in de jaarstukken en op preventieve maatregelen daarbij. Van het college hebben wij de bevestiging ontvangen dat er geen materiële onregelmatigheden zijn geconstateerd. In een voorkomend geval heeft adequaat onderzoek plaatsgevonden en zijn passende maatregelen getroffen. Wij hebben dit tevens gecommuniceerd met het toezichthoudend orgaan, de gemeenteraad.

Daarnaast hebben wij conform onze beroepsregels zelfstandig werkzaamheden uitgevoerd die erop waren gericht om het risico van het "omzeilen" van de interne beheersingsmaatregelen door het management te detecteren. Tevens hebben wij specifieke controles uitgevoerd op memoriaalboekingen, controles van schattingen en zijn wij alert geweest op significante en ongebruikelijke transacties.

Ontbreken van een geïntegreerde aanpak en vastlegging

Als onderdeel van onze controle en de gevoerde fraudediscussie hebben wij het college verzocht inzicht te geven in de eigen inschatting van het risico dat de jaarrekening een materiële afwijking zou kunnen bevatten als gevolg van fraude, in de aard, omvang en frequentie van deze inschattingen, het proces dat het college daarbij hanteert, alsook de communicatie daarover met het management, het personeel en met de gemeenteraad.

Overige onderwerpen

Tijdens deze gesprekken heeft het college en uw managementteam aangegeven zich bewust te zijn van frauderisico's en voorbeelden gegeven van de manier waarop zij deze beheerst. Tegelijkertijd stellen wij vast dat het maken en/of periodiek actualiseren van gerichte frauderisicoanalyses geen zichtbaar onderdeel vormt van de interne beheersingsomgeving en dat uit de administratie, risicomanagementsysteem/risicoanalyse en managementrapportages bijvoorbeeld geen vastleggingen blijken die het belang illustreren dat u hecht aan het vermijden en ontdekken van fraude. Uw gemeente loopt hiermee het risico dat de interne beheersing kwetsbare plekken bevat die onopgemerkt blijven.

De huidige economische ontwikkelingen kunnen voor gemeenten en hun ambtenaren leiden tot verhoogde prikkels of gelegenheden tot het doen van of meewerken aan fraude. Gelet op het belang van een risicoanalyse, die is toegespitst op de huidige economische ontwikkelingen en actuele interne beheersing, adviseren wij het proces van periodieke frauderisicoanalyses een vast onderdeel te laten uitmaken van het interne controlesysteem dat erop is gericht bedrijfsrisico's te onderkennen, het belang en de waarschijnlijkheid daarvan in te schatten en het daarop toespisen van de interne beheersing.

Geen aanwijzingen dat er sprake is geweest van materiële fraude

Hoewel wij een professioneel-kritische houding hebben ten opzichte van risico's van fraude in de jaarrekening, merken wij op dat onze controle niet specifiek gericht is op het ontdekken van fraude. Tijdens de uitvoering van onze controle van de jaarrekening 2012 hebben wij geen aanwijzingen verkregen dat er sprake is geweest van *materiële* fraude. In één voorkomend geval heeft adequaat onderzoek plaatsgevonden en zijn passende maatregelen getroffen. In bijlage C is een nadere toelichting opgenomen over het uitvoeren van een fraude-analyse. Wij verwijzen voor nadere details naar deze bijlage.

Jaarverslag

Ingevolge Artikel 213, lid 3 onder d Gemeentewet vermelden wij dat het jaarverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met de jaarrekening.

Bijlagen

Accountantsverslag 2012

Gemeente Sittard-Geleen

Bijlage A: Onafhankelijkheid

Bevestiging onafhankelijkheid

De voorschriften in het kader van onafhankelijkheid zijn binnen de Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (de NBA) opgenomen in de 'Nadere Voorschriften inzake onafhankelijkheid van de openbaar accountant' (hierna: NVO) en vormen een belangrijk onderdeel van het 'normenkader' waaraan een accountant moet voldoen. De naleving van de NVO is binnen de organisatie van Deloitte ingebed.

Op basis van onze toetsing concluderen wij dat onze onafhankelijkheid als certificerend accountant bij de gemeente Sitard-Geleen in 2012 voldoende is gewaarborgd.

Bijlage B: Reikwijdte van de controle 2012

De opdracht die u ons heeft verstrekt

Binnen het kader van de meerjarige overeenkomst tussen uw gemeente en Deloitte Accountants B.V. tot het controleren van uw jaarrekening worden elk jaar de onderlinge afspraken formeel bevestigd door middel van een opdrachtbevestiging. Met de opdrachtbevestiging van 6 september 2012 heeft u ons op meer gedetailleerde wijze opdracht gegeven tot het controleren van de jaarrekening 2012.

De doelstelling van de controle is het afgeven van een controleverklaring bij de jaarrekening van de gemeente Sittard-Geleen. In dit accountantsverslag geven wij een toelichting op de bevindingen naar aanleiding van de controle.

Onze controleaanpak bestaat in hoofdlijnen uit drie fasen: de risicoanalyse, de interim-controle en de jaarrekeningcontrole.

Gezamenlijke risicoanalyse als basis

Onze controle start met het maken van een analyse van de risico's waar u als gemeente mee te maken heeft. Deze risicoanalyse zien wij als een gezamenlijke actie van ons controleteam en vertegenwoordigers van uw gemeente en maakt deel uit van ons pre-auditgesprek. Het doel hiervan is om op basis van gezamenlijke kennis van uw organisatie en uw omgeving tot een zo volledig en bruikbaar mogelijke risicoanalyse te komen, die als basis voor de verdere controlewerkzaamheden kan dienen. Het gaat hierbij primair om de externe risico's en de risico's in de bedrijfsvoering. Bij deze inventarisatie ligt primair de focus op de risico's op afwijkingen van materieel belang in de jaarrekening als gevolg van fraude of fouten.

Interim-controle

Onze risicoanalyse en de daarop gebaseerde controleaanpak richten zich niet uitsluitend op de jaarrekening zelf, maar ook op het systeem van interne beheersing. Hoe beter dat systeem functioneert, hoe meer zekerheid er bestaat dat er betrouwbare informatie wordt opgeleverd, zowel tussentijds als bij de jaarrekening. Omdat deze interne beheersing het gehele jaar goed dient te functioneren, hoeven wij met de aanvang van onze controle niet te wachten totdat de jaarrekening gereed is. Onze controle vindt daarom voor een belangrijk deel al in de tweede helft van het boekjaar plaats.

Wij onderzoeken tijdens de interim-controle de procesrisico's, om te bepalen of hierin voldoende beheersmaatregelen (de AO/IB) zijn getroffen. Het product van deze fase van de controle is een managementletter met daarin opgenomen verbeterpunten ter verdere optimalisatie van de interne beheersing (zie paragraaf Interne beheersing).

Jaarrekeningcontrole

Bij de jaarrekeningcontrole stellen wij vast of de jaarrekening is opgesteld volgens de geldende verslaggevingsvoorschriften, of de door u opgestelde jaarrekening een getrouw beeld geeft en of de baten, lasten en balansmutaties voldoen aan de eisen van rechtmatigheid zoals opgenomen in het controleprotocol 2012. Ook stellen wij vast dat de posten in de jaarrekening adequaat zijn toegelicht. Onze controle houdt niet in dat wij alle posten integraal controleren. Onze aanpak heeft als doel om belangrijke onjuistheden of onrechtmatigheden te ontdekken, rekening houdend met de materialiteitsgrenzen zoals vastgelegd in het controleprotocol 2012.

Het product van de jaarrekeningcontrole is de controleverklaring bij de jaarrekening en een verslag van bevindingen. In het verslag van bevindingen worden fouten en onzekerheden gerapporteerd die de vastgestelde rapportagetolerantie overschrijden en worden overige bijzonderheden die van belang zijn voor de behandeling van de jaarrekening aan uw gemeenteraad gerapporteerd (zoals governance, financiële positie, ontwikkeling resultaten en de kwaliteit van de interne beheersing).

Scope van de opdracht

Onze controleverklaring is gebaseerd op onze controlewerkzaamheden als accountant van de gemeente Sittard-Geleen.

Bijlage C: Actuele ontwikkelingen

Wet BAG

Met ingang van 1 juli 2009 zijn alle gemeenten in Nederland op grond van de Wet BAG verplicht een Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG) op te zetten en te beheren. De gegevens uit alle gemeenten worden centraal beschikbaar gesteld via een landelijke voorziening, die door het Kadaster beheerd wordt. Deze basisregistraties dienen verplicht te worden gebruikt door de afnemers bij het uitvoeren van publiekrechtelijke taken. Dit betekent dat afnemers er dus op moeten kunnen vertrouwen dat de gegevens in de basisregistraties van een hoog kwaliteitsniveau zijn. Een goede kwaliteit van de gegevens bevordert het vertrouwen dat afnemers hebben in de registratie en daarmee ook de motivatie om die gegevens te gebruiken. Hiermee beoogt de overheid een hogere efficiëntie en effectiviteit van de beschikbare informatiebronnen. Bovendien is een hoge kwaliteit van groot belang om te voorkomen dat onjuiste gegevens doorwerken binnen een groot aantal andere registraties.

Om deze kwaliteit te kunnen aantonen, dienen gemeenten vanaf 1 juli 2012 iedere drie jaar een audit te laten uitvoeren door een geaccrediteerde instelling. Deze instelling toetst het beheer van de BAG op grond van het door het Ministerie van Infrastructuur en Milieu opgestelde protocol.

Frauderisicoanalyse

De huidige economische ontwikkelingen kunnen voor gemeenten en hun werknemers leiden tot verhoogde prikkels of gelegenheden tot het doen van of meewerken aan fraude. Als bestuurder en toezichhoudend orgaan bent u primair verantwoordelijk voor het voorkomen en ontdekken van fraude en het voldoen aan wet- en regelgeving. De maatschappij spreekt bestuurders en toezichhouders daar ook in toenemende mate op aan. Hoe staat het met de kwaliteit van de frauderisicoanalyse binnen uw gemeente? Wat zijn de aandachtspunten en hoe zou u daar invulling aan kunnen geven?

Rol van het college

Hoe vaak, op welke manier en met welke diepgang voert u een frauderisicoanalyse uit?

Het college is het primaire aanspreekpunt voor de interne beheersing, waaronder het vermijden en ontdekken van fraude. Door het maken van een frauderisicoanalyse kan het college illustreren welk belang zij hecht aan deze verantwoordelijkheid en op welke manier zij daar een invulling aan geeft. Brainstormsessies (in wisselende samenstellingen) kunnen waardevolle inzichten geven in kwetsbare plekken bij uw gemeente.

Hoe schat u het risico van fraude in en wat ligt daarvan vast?

Bij het maken van een risico-inschatting is het van belang aandacht te besteden aan de begrippen 'gelegenheid, druk en rationalisatie'. Het vastleggen van de frauderisicoanalyse ondersteunt het college bij het aansturen van de interne beheersing, het uitvoeren van toezicht daarop en bij het kwijten van hun verantwoordelijkheid. Ook is het een nuttig instrument voor het college om aan derden te kunnen laten zien hoe het college is omgegaan met initiatieven gericht op het vermijden en ontdekken van fraude.

Op welke manier heeft u grip op de frauderisico's die u identificeert?

Het college meet en beoordeelt frauderisicofactoren, bijvoorbeeld door autorisaties, prestatiebeoordelingen, informatieverwerking, fysieke beveiliging, functiescheiding, etc. Elk van deze componenten helpen ervoor te zorgen dat werknemers instructies uitvoeren. Om inzichtelijk te maken hoe de gemeente frauderisico's beheerst, zou uw gemeente de uitkomst uit de brainstormsessie kunnen koppelen aan specifieke maatregelen van interne beheersing om te zien of u volledig bent.

Hoe weten uw personeelsleden wat uw visie is op zakelijk handelen en ethisch gedrag?

Het college vervult een voorbeeldfunctie die in belangrijke mate van invloed is op de interne bedrijfscultuur binnen uw gemeente. Duidelijke, logische en regelmatig terugkerende signalen vanuit het college kunnen een bedrijfscultuur bevorderen die eerlijk en integer gedrag waardeert en belooft. Voorbeelden om deze signalen vanuit het college af te geven zijn interne cursussen, vergaderingen, formele en informele gesprekken, nieuwsbrieven of werkinstructies.

Rol van de raad

Hoe vaak, op welke manier en met welke diepgang neemt u kennis van de door het college uitgevoerde frauderisicoanalyse?

Als raad heeft u een focus op het monitoren van de processen die het college volgt om de risico's van fraude binnen uw gemeente in kaart te brengen en te beheersen. Door het voeren van periodiek overleg met het college over hun eigen frauderisicoanalyse kunt u illustreren welk belang u hecht aan deze verantwoordelijkheid en op welke manier u daar een invulling aan geeft.

Hoe houdt u grip op het risico van fraude door het college?

Als raad bent u er verantwoordelijk voor de vatbaarheid van uw gemeente voor fraude door het college te monitoren, te bepalen of u de interne beheersingsmaatregelen om dit fenomeen tegen te gaan toereikend vindt, alsook voor het evalueren van de bekwaamheid en de integriteit van het college.

Bijlage D: Disclaimer en beperking in gebruik

Dit verslag is alleen bestemd voor de leden van de gemeenteraad en het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Sittard-Geleen en mag niet in zijn geheel of gedeeltelijk aan derden worden verstrekt of aangehaald zonder onze schriftelijke toestemming vooraf. Er wordt geen verantwoordelijkheid aan een derde partij geaccepteerd, omdat dit verslag daar niet voor opgesteld en bedoeld is. Dientengevolge nemen wij geen enkele verplichting of plicht van zorg aan ieder ander persoon aan wie dit verslag getoond of in zijn handen komt op ons.

De in dit verslag aan de orde gestelde onderwerpen zijn door ons geconstateerd gedurende onze controleopdracht waarvan wij van mening zijn dat zij uw aandacht behoeven. Het is geen allesomvattend verslag van alle geconstateerde zaken en in het bijzonder kunnen wij niet verantwoordelijk worden gesteld voor het rapporteren van alle bedrijfsrisico's of tekortkomingen in het systeem van interne beheersing. Elke conclusie, opinie of opmerking in dit verslag is verstrekt in de context van onze controleverklaring over de jaartrekking als geheel, welke zal worden verstrekt in onze controleverklaring.

Evenzo geldt dat de opmerkingen, bevindingen en aanbevelingen met betrekking tot het systeem van interne beheersing niet gelezen dienen te worden als een afzonderlijke opinie van het systeem van interne beheersing en haar werking.

Deloitte refers to one or more of Deloitte Touche Tohmatsu Limited, a UK private company limited by guarantee, and its network of member firms, each of which is a legally separate and independent entity. Please see www.deloitte.com/about for a detailed description of the legal structure of Deloitte Touche Tohmatsu Limited and its member firms.

Deloitte provides audit, tax, consulting, and financial advisory services to public and private clients spanning multiple industries. With a globally connected network of member firms in more than 140 countries, Deloitte brings world-class capabilities and deep local expertise to help clients succeed wherever they operate. Deloitte's approximately 169,000 professionals are committed to becoming the standard of excellence.

This publication contains general information only, and none of Deloitte Touche Tohmatsu Limited, Deloitte Global Services Limited, Deloitte Global Services Holdings Limited, the Deloitte Touche Tohmatsu Verein, any of their member firms, or any of the foregoing's affiliates (collectively the "Deloitte Network") are, by means of this publication, rendering accounting, business, financial, investment, legal, tax, or other professional advice or services. This publication is not a substitute for such professional advice or services, nor should it be used as a basis for any decision or action that may affect your finances or your business. Before making any decision or taking any action that may affect your finances or your business, you should consult a qualified professional adviser. No entity in the Deloitte Network shall be responsible for any loss whatsoever sustained by any person who relies on this publication.